

СТЕВАН РАИЧКОВИЧ (Стеван Раичковић, 1928 – 2007) е забележителен сръбски поет с изключително богата творческа биография. Макар да създава и белетристични произведения за възрастни и деца, той остава в литературната история като един от най-значимите сръбски лирици от втората половина на ХХ век, за които е характерна неоромантическа поетика. Негово достойно място сред класиците на сръбската литература се дължи и на факта, че не се поддава на великосръбския национализъм. Това е отбелязано и в литературно-критическата мотивация на журито, когато му се присъжда наградата „Десанка Максимович“ за 1995 г.: „Раичкович избягва политическата ангажираност и се застъпва за най-чиста поезия. Стеван Раичкович успява с класически поетически средства и традиционни форми да създаде модерна поезия, отразяваща съвременната лирическа чувствителност“¹.

Още преди да завърши Филологическия факултет в Белградския университет, Раичкович публикува свои стихове в най-представителните периодични издания за литература: „Книжевност“, „Младост“, „Книжевне новине“ и „Политика“. От 1945 до 1959 г. е сътрудник на Литературната редакция на Радио Белград, а до 1980 г. е редактор в издателство „Просвета“.

¹ Целият текст може да бъде прочетен на <http://zdm.nb.rs/pages/stevan-raickovic-odluka.htm>.
– Б. ред.

Публикувал е над 20 стихосбирки и два сборника с разкази – Интимни атласи (Интимне мапе, 1978) и Златната греда (Златна греда, 1993), седем книги за деца, няколко книги с есета.

Първата си стихосбирка – Детства (Детињства, 1950), издава през 1950 г., а със следващата – Песента на тишината (Песма тишине, 1952), вече е забелязан като поетическо дарование. Поезията му е преведена на десетки езици, а на български сборно издание със стиховете му със заглавие Хората се будят без оръжие излиза през 1967 г. в издателство „Народна култура“. Негови стихове са превеждани от Григор Ленков, Димитър Пантелеев, Димитър Василев, Ганчо Савов, Иван Коларов и др. Самият той превежда руски поети (Ахматова, Цветаева, Бродски, Пастернак), както и сонетите на Шекспир и на Петрарка.

Удостояван е многократно с най-престижните сръбски литературни награди: през 1963 г. получава награда на името на Йован Йованович-Змай за стихосбирката Каменна приспивна песен (Камена успаванка), през 1993 г. – награда на името на Негош, която литературната критика определя като „югославски Нобел“, за стихосбирката Стихотворения (Песме), през 2004 г. – награда на името на Меша Селимович за стихосбирката Папката (Фасцикла 1999/2000), награди на името на Бранко Милкович (1979, за поемата Случайни мемоари), на Йован Дучич (1994), на Десанка Максимович (1995), на Васко Попа (1997), Международна православна литературна награда „Богородица Троеручица“, която се връчва в Чикаго, награда за цялостно творчество „Раде Драинац“ и още десетки други национални литературни отличия. Убедителен жест на признание е изборът му за член-кореспондент на Сръбската академия на науките и изкуствата през 1972 г., а девет години по-късно – и за академик.

Стеван Раичкович има богато и поетическо, и прозаическо творчество за деца и юноши. Предлаганият разказ е от сборника Големият двор (Велико двориште, 1955). Ползваното издание (Београд: Завод за уџбенике, 2010) освен този сборник включва още и сборника с разкази Малки приказки (Мале бајке, 1974).

КЪЩАТА НИ КРАЙ ТИСА

За първи път видях Тиса отдалече, през малкото таванско прозорче на нашата къща, която беше точно на противоположния край на града. Тогава ми се стори бяла и тясна, като тенекиен улук на някаква мръсна стена, който бляскаше на слънцето, посребрен, и излъчваше белезникаво сияние от своята тънка линия. Нещата обаче излязоха съвсем други.

Нашата нова къща се намираще на самия бряг. Трябваше да направиш само десетина крачки надолу по стръмната бетонена стълба, да се наведеш, да спуснеш ръце надолу и да почувстваш във влажната си разперена длан меката водна струя, която се оттичаше бог знае накъде. Това беше истинската Тиса, която течеше до краката ми към своята

далечина и се губеше от очите ми на първия завой, зад неподвижните черни шлепове. Колко дълбоко се бях заблуждавал, докато наблюдавах тази същата Тиса от таванското прозорче! Тя изобщо не беше бяла, както ми се струваше по-рано. Също така не беше и тясна. Може би само от време на време някоя малко по-издигната вълничка се бялва на слънцето, но бързо угасва. След този мигновен проблясък пред очите ми си течеше Тиса – широка и тъмна, по средата размътена от доста големи кръгообразни жълти вировете, които преобръщаха ту някоя върбова клонка, ту парче от гнил пън, сламка, изсушен сноп трева. Често се случваше в това въртоглаво въртене някое бледо листче да се откъсне от клона и подхванато от последната, крайната струя на вира, да се отдели от неговия кръг и тихо да доплува до моите пръсти. На драго сърце го улавях, слагях го на дланта си и чувствах как студенината, която се излъчваше от неговото нежно зеленикаво телце, се просмукваше в мен. После го хващях за малката му полуизвита дръжчица и отново го пусках във водата. След това дълго го наблюдавах как плува покрай самия бряг чак докато не се изгубваше, носено върху някоя случайна вълничка от неочаквания вятър навътре към средата на реката, далече-далече, зад шлеповете, където моят поглед вече не достигаше.

Случваше се да оставам край водата чак до здрач. Тогава от нейната широка помръкнала повърхност лекичко появяваше някакъв хлад, който ми нашепваше да се прибирам. Бавно се качвах по стъпалата. Цареше тих, доста хладен полумрак. Чувах се само моите стъпки по бетона. Въпреки че никога не можах да определя съвсем точно дали те наистина се *чуват*, усещах зад гърба си и един таен шум на захладнялата Тиса, която протичаше през нощта, там някъде зад шлеповете, към далечината.

Един следобед зърнах на отсрещния бряг няколко мъже, които ловяха риба. Пожелах и аз да направя същото, макар че понятие си няхах от ловенето на риба. В малкото дюкянче на първия ъгъл, от което семейството ни се снабдяваше с продукти, си купих със спестените пари рибарски такъми – дълга тръстикова въдица, която и при най-малкото движение леко се огъваше при своя тъничък край. В магазинчето ми сглобиха напълно това *приспособление*, така че нетърпеливо се втурнах към реката, изтичах надолу по стълбите, като че ли, както си мислех, съществува опасност Тиса по някакъв вълшебен начин да се изгуби или да смени мястото си, да се пресели там някъде зад шлеповете точно сега, когато ми беше най-необходима. Обаче широката мътна вода ме чакаше на старото си място. Метнах въдицата в Тиса и напразно зачаках рибата да почне да кълве, и така чак до мрак. Когато вечерният хлад откъм водата започна с тайнствените си ръце да докосва моята

кожа, поех сломен към къщи, носейки въдицата, разочарован от себе си и от реката, която беше посрещнала така хладно, мрачно и мълчаливо моя първи сериозен опит в живота.

Когато баща ми през онази вечер научи за моето първо рибарско поражение, избухна в такъв смях, че дълго, засрамен и нещастен, гледах в стената, чакайки този неприятен смях да стихне. За малко не заплаках. Всъщност може и да е било плач със сълзи, които никой освен мен не видя. Едва след смеха на баща ми разбрах грешката си, която беше резултат от заблуда, и то каква. С една дума – стръвта е от решаващо значение за какъвто и да било риболов. Баща ми всъщност не се беше смял, защото не бях уловил нищо, ами защото не бях сложил на въдицата никаква стръв – нито червей, нито муха, дори и трошица хляб. Когато разбрах това, като че ли тежък камък ми падна от сърцето, защото едва тогава почувствах, че великото начинание с моя риболов, толкова горещо желано, когато за първи път метнах голата въдица във водата, не е пропаднало безвъзвратно. Раждаше се нова надежда. Докато лежах в кревата, пожелах си тази нощ да трае само миг, за да прескоча през непрогледната пропаст, която неумолимо стоеше между мен и моето утрешно ходене за риба. Уморен от мечтания, съм заспал дълбоко. Когато се събудих, цялата стая плуваше в светлина. Особено силно блестеше една кръгла табла, която, понеже беше закачена на стената, приличаше на истинско малко слънце.

Бързо се озовах на брега с въдицата в ръка, която лекичко се полюшваше на върха, където беше завързана кордата. Този път на нейната остра метална кукичка се гърчеше малък червей, току-що изваден изпод един камък.

Когато след известно време пръчката започна да се извива и кордата се изпъна, затреперих от напълно непознато вълнение. Червеникаво шаранче с прозрачни розовеещи перки се пъчеше във въздуха и проблясваше на слънцето. Няколко мига го обръщах в ръка, загледан в неговите влажни люспи, които, странно разположени, приличаха на облите керемиди, с които бяха покрити много от съседните къщи. Не можех да устоя на своето неочаквано въодушевление. Бегом се спуснах към къщи, вземайки по две стъпала наведнъж, и задъхан и онемял, заставах пред майка ми с шаранчето в ръка, а то все още помръдваше и отваряше от време на време кръглата си устица, съвсем мъничка, не по-голяма от монета от половин динар.

На обяд както обикновено цялото ни семейство седна на масата. До моята чиния, в която беше сипана храна като на останалите, беше поставена още една чинийка, малка чинийка за кафе, в която, леко извит,

руменееше изпърженият шаран. Макар и толкова малък, че просто можеше да се изяде на един залък, аз дълго примлясквах това сладко месо, откъсвайки от тънките костици парченце по парченце. Бях някак странно горд, като че ли извършвах някакъв подвиг, на който всички трябваше да се възхищават. Обаче нашите само се усмихваха и току ме попоглеждаха. Забелязах, или поне така ми се стори, че брат ми веднъж се облиза и преглътна слюнката си.

През следващите дни едва чаках да се събудя. Обличах се на бърза ръка, грабвах въдицата и една празна консервена кутия от сардини, отивах на старото място и във влажната пръст, върху която до този момент беше лежал някой голям объл камък, чоплех и намирах белезникави червеи, които пусках в кутията. След това сядах на най-големия камък и зачаквах пръчката да трепне. През това време гледах широката вода, която в своята мътна жълтеникава утроба носеше безброй невидими риби. На повърхността ѝ продължаваха да се въртят жълтите вировете, преобръщащи върбови клони, по някое парче гнил пън, сламка или суха трева. И пак до ръката ми доплуваше някой откъснат лист. Хвърлях го покрай брега да плува надолу по течението. Сега още побързо го изгубвах от поглед, защото трябваше да внимавам за въдицата. Когато след това отново вдигах поглед да потърся отплувалия лист, често се случваше и да не го видя повече. Въпреки че още не можеше да е стигнал до неподвижните шлепове, той се беше загубил някъде по широката Тиса, може би между две надигнати вълнички, които бляскаха на слънцето някъде далече, по средата на реката.

Преди настъпването на мрака, когато хладният повей ме предупреждаваше, че е време да се прибирам, докато се катерех по бетонените стълби, чувствах, че все по-ясно чувам тайнствения шум на Тиса, която течеше към новата, кой знае коя нощ.

Превод от сръбски: **Вяра Найденова**